

2022/4. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai és tudományos folyóirata

Köszönti az
50 éves
Büntetés-végrehajtási
Tanszéket
a 40 éves
Börtönügyi
Szemle

TANULMÁNYKÖTET

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2022/4. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * 2022. 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR
DR. HUSZÁR LÁSZLÓ
DR. KABÓDI CSABA
LEHOCZKI ÁGNES
DR. LŐRINCZ JÓZSEF
DR. MEZEY BARNA
DR. PALLO JÓZSEF

Kiadásért felelős:

DR. CSATÓ KORNÉLIA

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác
www.dunamix.hu

Felelős vezető:

HALÁSZ ATTILA

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.
E-mail: szemle@bv.gov.hu

Borítófotó: Bv. fotó

A megjelenő írások nem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságon alapuló álláspontját képviselik.

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartottai népszerűség sajátosságait, problematikáját a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológiai, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon tüntessék fel nevüket, munkahelyüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat, rendfokozatukat is.

SZÁMUNK SZERZŐI

PROF. DR. BARABÁS ANDREA TÜNDE tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Kriminológiai Tanszék, igazgató, Országos Kriminológiai Intézet

PROF. DR. HABIL. BLASKÓ BÉLA ny. r. vezérőrnagy, egyetemi tanár, professor emeritus, a Rendőrtiszti Főiskola korábbi főigazgatója

DR. BOGOTYÁN RÓBERT LAJOS bv. ezredes, mb. tanszékvezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

CHRISTIÁN LÁSZLÓ r. dandártábornok, oktatási rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

DR. CZENCZER ORSOLYA PhD, bv. alezredes, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

ERDŐS ÁKOS püör. őrnagy, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

DR. FORGÁCS JUDIT bv. alezredes, adjunktus, oktató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

DR. HABIL. HAUTZINGER ZOLTÁN PhD, r. ezredes, egyetemi docens, tanszékvezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Bevándorlási Tanszék

HORVÁTH ATTILA bv. ezredes, szolgálatvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Biztonsági Szolgálat

PROF. DR. KOVÁCS GÁBOR r. vezérőrnagy, tanszékvezető egyetemi tanár, dékán, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar

KOVÁCS MIHÁLY bv. ezredes, szolgálatvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat

DR. LŐRINCZ JÓZSEF c. egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

DR. PALLO JÓZSEF bv. ezredes, habilitált egyetemi docens, tudományos dékánhelyettes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

RUTKAI KATA bv. százados, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

PROF. DR. RUZSONYI PÉTER bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszékének volt vezetője

SCHMEHL JÁNOS bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A beérkezett írásokat a szerkesztőség név nélkül továbbítja a bíráló bizottság tagjai véleményezés céljából. A megjelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye, illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését követően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására. Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg a formai követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szerkesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

50 ÉVES A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI TANSZÉK

KOVÁCS GÁBOR: Köszöntő	5
BLASKÓ BÉLA: Köszöntő	6
SCHMEHL JÁNOS: Köszöntő	7

TANULMÁNYOK

LŐRINCZ JÓZSEF – RUZSONYI PÉTER: Ötven éves a felsőfokú büntetés-végrehajtási tisztképzés	9
CHRISTIÁN LÁSZLÓ – ERDŐS ÁKOS: Pszichoaktív szerek fogyasztása a börtönökben a COVID-19-világjárvány idején	23
HAUTZINGER ZOLTÁN: A külföldiekre vonatkozó büntetőjogi ismeretanyag jelentősége a büntetés-végrehajtási képzésben	32
FORGÁCS JUDIT – PALLO JÓZSEF: Változó fogalmak és tartalmak a szabadságvesztés végrehajtásában	39
BOGOTYÁN RÓBERT LAJOS: Fókuszban: a pártfogó felügyelő által készített környezettanulmány	50
CZENCZER ORSOLYA: Egy Janus-arcú jogintézmény a büntetés-végrehajtás árnyékában – Avagy szemelvények a kártalanítás büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatából	63
BARABÁS ANDREA TÜNDE: Tettes és áldozat találkozásának jelentősége a börtönökben	76
KOVÁCS MIHÁLY: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara és jogelődje – A Nemzeti Közszolgálati Egyetem bemutatása, a büntetés-végrehajtási szervezettel való együttműködés szempontjából	85
HORVÁTH ATTILA: A büntetés-végrehajtási szervezetnél alkalmazott lőfegyverek fejlődéstörténetének bemutatása	92
VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF: Emlékek – Képek, emlékképek	104

FOTÓALBUM

Képek az „50 éve a büntetés-végrehajtási tisztképzés szolgálatában” című konferenciáról	113
---	-----

RÖVIDEN

RUTKAI KATA – VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF: Beszámoló az „50 éve a büntetés-végrehajtási tisztképzés szolgálatában” című konferenciáról	121
--	-----

Felhasznált irodalom

- Forgács Judit (2020): A reintegrációs tisztek rendészeti képzésének fejlődési íve. Magyar Rendészet, 4. p. 71-83.
- Lőrincz József (1988): Főiskolai hallgatók jövőképe. Módszertani Füzetek, 1. sz. p. 120-125.
- Lőrincz József (1991): A magyar börtönügy alakulása, a nemzetközi normák megjelenése (a XIX. század elejétől 1979-ig). Főiskolai Figyelő (Rendőrtiszti Főiskola), 4. sz. p. 311-322.
- Lőrincz József (társszerzőként Nagy Ferencsel, 1997): Börtönügy Magyarországon. Budapest, BvOP
- Lőrincz József (1997): A hazai börtönügy tudományának fejlődése 1945-től napjainkig. Jogtörténeti Értekezések 20. (ELTE ÁJK) Budapest, p. 103-113.
- Lőrincz József (2001): A büntetés-végrehajtás tudománya és szerepe a hazai felsőoktatásban. Börtönügyi Szemle, 3. sz. p. 5-13.
- Lőrincz József (2003): Büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás 1970 és 2002 között. Jogelméleti Szemle, 4. sz.
- Ruzsonyi Péter (2018): A lélek rendje, avagy milyen legyen a jövő büntetés-végrehajtási tisztje? Belügyi Szemle, 11. p. 30-38.
- Ruzsonyi Péter (2018): A pedagógiai szemléletmód felerősödése a Büntetés-végrehajtási Tanszéken. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó; Budapest, p. 557-564.

Christián László – Erdős Ákos

PSZICHOAKTÍV SZEREK FOGYASZTÁSA A BÖRTÖNÖKBEN A COVID-19-VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN

Bevezetés

Pszichoaktív szereknek (másnéven drogoknak) azokat a kémiai anyagokat nevezzük, amelyek a szervezetbe jutva megváltoztatják a központi idegrendszer működésének folyamatait, így például az érzékelést, észlelést vagy az érzelmi működést.¹ Napjainkra gyakorlatilag nem létezik olyan emberi közösség, amelyben ne lenne jelen valamilyen pszichoaktív szer használata.² Világszerte a leggyakrabban használt drogok között a koffein, nikotin és alkohol mellett a kannabinoidokat, opiátokat, amfetamin-típusú vegyületeket és a kokaint tartják számon.³

A droghasználat háttérében különböző okok állnak. A kipróbálás leginkább a kíváncsiság, élménykeresés vagy a kortárs nyomás hatására történik. Ezzel szemben a rendszeres, illetve a kényszeres használat mögött rendre megjelennek személyiségbeli, családi prediktorok⁴ mellett a szélesebb társadalmi környezet hatásai is.

A rendszeres droghasználat kialakulásának oksági rendszerében tehát a szerhasználót befogadó környezet meghatározó szereppel bír. A bennünket körülvevő világban számtalan stresszkeltező helyzettel találkozunk. Ha azonban a stressztényező hosszú ideig, vagy ha nem is folyamatosan, de ismételt és sűrűn jelen van az egyén életében, akkor krónikus stresszállapot jön létre.⁵ Állatkísérletekben már többször kimutatták, hogy a krónikus stresszt kiváltó környezetben az állatoknál könnyebben kialakul ön-adagolás az alkohollal és a kábítószerekkel kapcsolatban egyaránt.⁶ A krónikus stressz bizonyítottan fokozza a szerhasználati problémákkal kapcsolatos sérülékenységet, illetve

1 WHO (1998) p. 1.

2 Room, R. (2015) p. 3.

3 Hagen, E. H., Tushingham, S. (2019) p. 471.

4 Demetrovics Zs., Balázs H. (2004) p. 131-132.

5 Haller J., Hazafi Z., Kóródi Gy. (2017) p. 7.

6 Gordon, H. W. (2002) p. 115.

növeli a felépülési folyamat során jelentkező visszaesés esélyét,⁷ továbbá összefüggést mutat a szorongás és a depresszió kialakulásával is.⁸ Ez utóbbiak kapcsán pedig szintén elmondható, hogy a különféle pszichoaktív szerek problémás használata nagyobb eséllyel jelenik meg a szorongással,⁹ illetve depresszióval küzdő személyek körében.¹⁰

A krónikus stresszt kiváltó életkörülmények nagyon sokfélék lehetnek. A szűk társadalmi kontextuson belül megjelenő kritikus élethelyzeteken túl (pl. családi krízisek) a szélesebb értelemben vett közösségi létetéből származó stresszorok is kiválthatnak tartós stresszállapotot. Ez utóbbi kategóriába sorolhatjuk a társadalom egészét vagy akár a teljes emberi populációt érintő világjárványokat is, így például a 2020-ban hazánkban is megjelenő új koronavírus-járványt (COVID-19). Lakhan és munkatársai öt országban végzett összesen tizenhat kutatás eredményeit vizsgálva megállapították, hogy a depresszió, a szorongás, a stressz, az alvásproblémák valamennyi formájának előfordulási aránya általánosan magasabbnak bizonyult a COVID-19-világjárvány idején.¹¹

A COVID-19 közvetett negatív hatásaként – a járványkezelés okán világszerte bevezetett hatósági karantén intézkedéseken keresztül – a félelem, továbbá a szorongás mellett jelentősen növekedett a társadalmi izoláció és az elmagányosodás is az emberek körében.¹² Ennek azért van kiemelt jelentősége, mert a kutatások szerint még a rövid ideig fennálló elszigeteltség és magány is negatív hatást gyakorolhat a mentális állapotra: szorongáshoz, alvászavarokhoz, depresszióhoz vagy poszttraumás stressz zavarhoz (PTSD) vezethet.¹³ Kutatók már a járvány első időszakában felhívták a figyelmet arra, hogy a társadalomban – különösen egyes populációkban – a COVID-19-hez kapcsolódó társadalmi elszigeteltség, szorongás és depresszió tovább növelheti az amúgy is megnövekedett öngyilkossági kockázat mellett az alkohol- és egyéb szerhasználat előfordulásának arányát is.¹⁴

7 Sinha, R. (2008) p. 106.

8 Khan, S., Khan, R. A. (2017) p. 1091.

9 Goodwin, R. D., Stayner, D. A., Chinman, M. J., Wu, P., Tebes, J. K., Davidson, L. (2002) p. 245.

10 Volkow, N. D. (2004) p. 714.

11 Lakhan, R., Agrawal, A., Sharma, M. (2020)

12 Chiappini, S., Guirguis, A., John, A., Corkery, J. M., Schifano, F. (2020) p. 1.

13 Pereira-Sanchez, V., Adiukwu, F., El Hayek, S., Bytyçi, D. G., Gonzalez-Diaz, J. M., Kundadak, G. K., Lamaout, A., Nofal, M., Orsolini, L., Ramalho, R., Ransing, R., Shalbafan, M., Soler-Vidal, J., Syarif, Z., Teixeira, A. L. S., da Costa, M. P. (2020)
Ransing, R., Ramalho, R., Orsolini, L., Adiukwu, F., Gonzalez-Diaz, J. M., Larnaout, A., da Costa, M. P., Grandinetti, P., Bytyçi, D. G., Shalbafan, M., Patil, I., Nofal, M., Pereira-Sanchez, V., Kilic, O. (2020)

14 Clay, J. M., Parker, M. O. (2020)

Szerhasználat elterjedtsége a börtönökben

A bevezetőben említettek fényében érdekes kérdésként merül fel, hogy vajon milyen hatása lehetett a COVID-19-járványnak, illetve a bevezetett korlátozásoknak egy olyan populáció esetében, amelynek tagjai sajátos jogi helyzetüknél fogva egyébként is jelentős társadalmi izolációban élnek mindennapjaikat. A börtönökben az elítéltek között kialakuló rendhagyó börtöntársadalomban sajátos közösségi hierarchia és értékrend uralkodik. Ennek a zárt társadalmi értékrendnek pedig része a legális és illegális pszichoaktív szerek fogyasztása. A szerhasználó magatartás adott körülmények között ugyanis hozzájárulhat ahhoz, hogy a fogyasztó magasabb státuszt élvezzen a fogvatartotti szubkultúrán belül.¹⁵ A börtöntársadalmon belül elfoglalt pozíción túl, Penfold és munkatársainak korábbi vizsgálata szerint az elítéltek leggyakrabban az unaloműzés és az időtöltés, a valóságtól való elszakadás, a stresszoldás, illetve az alvás menedzselésére használnak különböző drogot.¹⁶

A 2000 és 2007 között készített felmérések eredményei szerint az Európai Unió országaiban átlagosan a börtönpopulációnak több mint a fele fogyasztott a fogvatartását megelőzően valamilyen tiltott drogot. A tagállamok börtöneinek lakóit vizsgáló kutatások adatai ezzel együtt azt is bemutatják, hogy az élet-, illetve az éves prevalenciaértékek a fogvatartás ideje alatt bár jellemzően csökkennek, de nem érik el a nullát. Vagyis nem alakul ki teljes szermentesség a börtönközösségen belül.¹⁷ Mindez azt jelenti, hogy a droghasználat nem pusztán a fogvatartást megelőzően jellemző a börtönpopulációra, hanem a bezártságban töltött idő alatt is történik valamilyen szintű, mérsékelt fogyasztás. A fogyasztott szerek preferenciájában is megfigyelhető némi változás, amelyet valószínűleg a különböző szerek hozzáférhetősége is jelentősen befolyásol. Nemzetközi vizsgálatok eredményei szerint sokan felhagynak a droghasználattal, amikor börtönbe kerülnek, vagy csökkentik a fogyasztásukat, míg mások továbbra is használják azokat, de megváltoztathatják drogfogyasztási szokásaikat. Mások épp a börtönben kezdenek el pszichoaktív szereket használni vagy váltanak át más preferált anyagra.¹⁸

15 Karsai K. (2020) p. 78.

16 Penfold, C., Turnbull, P. J., Webster, R. (2005)

17 Paksi B., Arnold P. (2010) p. 2-3.

18 EMCDDA (2022) p. 25.

	Életprevalencia-értékek							Éves prevalenciaértékek						
	Fogvatartás előtti időszakra vonatkozó értékek							Fogvatartási időszakra vonatkozó értékek						
	kannabisz	kokain	heroin/opiát	amfetamin	ecstasy	intravénás drog-használat	tiltott drog	kannabisz	kokain	heroin/opiát	amfetamin	ecstasy	intravénás drog-használat	tiltott drog
Átlag	46	33	26	28	23	10	54	38	21	19	18	16	3	42
Sorrend	1	2	3	4	5	-	-	1	2	3	4	5	-	-
	Fogvatartási időszakra vonatkozó értékek							Fogvatartási időszakra vonatkozó értékek						
	kannabisz	kokain	heroin/opiát	amfetamin	ecstasy	intravénás drog-használat	tiltott drog	kannabisz	kokain	heroin/opiát	amfetamin	ecstasy	intravénás drog-használat	tiltott drog
Átlag	23	6	9	8	7	3	27	21	9	13	6	5	n.a.	25
Sorrend	1	5	2	3	4	-	-	1	3	2	4	5	-	-

1. ábra: A tiltott drogok átlagos prevalenciaértékei az Európai Unió országainak börtönpopulációjában a fogvatartást megelőzően, illetve a fogvatartási időszakban az országos lefedettségű vizsgálatok alapján¹⁹

A Kábítószer és a Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja (EMCDDA) 2019-es adatai szerint az intézetbe kerülést megelőzően a fogvatartottak körében a bármilyen tiltott pszichoaktív szer használatának életprevalencia-értéke Spanyolországban a legmagasabb (>70%) és Horvátországban a legalacsonyabb (20%).²⁰ Összevetve az európai felnőtt népesség adataival,²¹ a börtönbüntetés ideje alatt történő droghasználat elterjedtsége is jellemzően magasabbnak mutatkozott az elmúlt évek során az általános populációban mért adatokhoz képest. Vizsgálatok szerint 2004 és 2013 között az európai börtönök elítélteinek körében 20-40% volt a szerhasználat prevalenciája.²²

Magyarországon egy 2021-ben publikált vizsgálat eredményei szerint a fogvatartottak körében 48,1% volt a tiltott szerek életprevalenciája. Az elítéltek több mint egyharmadára (36,4%) volt jellemző a polidroghasználat és 17,9%-uk már intravénásan is fogyasztott valamilyen kábítószerrel. Az intézetbe kerülő személyeknek több mint a negyede (26,3%) problémás fogyasztónak minősült. A börtönbekerülést megelőző 30 napban leggyakrabban fogyasztott kábítószerrel között az új pszichoaktív szerek

(41,9%), a stimulánsok (21,3%) és a kannabisz-származékok (17,7%) szerepeltek. Az alkohol tekintetében a fogvatartottak 14,5%-a heti rendszerességgel, 16,7% pedig közel napi szintű fogyasztónak minősült a bv. intézetbe kerülést megelőzően.²³

Fogvatartottak szerhasználata a COVID-19-járvány ideje alatt

A COVID-19-járvány terjedése jelentős hatást gyakorolt a börtönök működésére is. A tömeges fertőzések megelőzésére a szakemberek már a járvány első időszakában javasolták a büntetés-végrehajtási rendszereknek, hogy azonnal tegyenek lépéseket azon bebörtönzött személyek tömeges szabadon bocsátására, akik szabadulásuk esetén valószínűleg nem követnének el súlyos bűncselekményeket, beleértve az 50 év feletti személyeket, a krónikus vagy más súlyos betegségben szenvedőket, akiket a COVID-19 morbiditás és mortalitás kiemelten veszélyeztet, valamint azokat, akiket nem erőszakos bűncselekmények (pl. kábítószer-fogyasztás vagy kábítószer-birtoklás) miatt börtönöztek be.²⁴

A börtönök fogvatartotti létszámának csökkentése érdekében végül több európai ország intézkedett az egyes fogvatartottak idő előtti szabadon bocsátására vonatkozó szabályozás kiadása iránt.²⁵ Európában 17 országban, világszerte pedig 109 országban kezdeményeztek börtönök zsúfoltságának megszüntetését célzó programokat. 2020 júliusára a létszámcsökkentő intézkedések hatására Európában 16%-kal, világszerte pedig 6%-kal csökkent a fogvatartottak létszáma.²⁶ A korlátozó intézkedések érintették a börtönök látogatási rendjét is. Szakértői megfigyelések szerint a járvány megelőzését szolgáló látogatási tilalom elrendelése sok helyen akadályozta a pszichoaktív szerek intézményekbe történő becsempészését is.²⁷ Habár ennek kiküszöbölésére más csempésmódszerek felerősödtek (pl. drónok alkalmazása, falon történő bedobálás) a szakértők szerint összességében a korlátozó intézkedések általánosságban hozzájárultak a börtönökben történő tiltott szerhasználat csökkenéséhez.²⁸ Más országokban ugyanakkor ezzel éppen ellentétesen, a kábítószer fogyasztók számának és a szerhasználat gyakoriságának növekedését észlelték.²⁹ Az egyes országok börtöneiben tapasztalt különbségeket részben a COVID-19 kezeléssel kapcsolatos intézkedések

²³ Somogyvári M. (2021) p. 122-124.

²⁴ Seal, D. W. (2020) p. 162.

²⁵ EMCDDA (2022); Montanari, L., Teltzrow, R., Vanmalderen, S., Ranieri, R., Martín Peláez, J. A., Vandam, L., Mountney, J., Pirona, A., Meroueh, F., Giraudon, I., Matias, J., Skarupova, K., Royuela, L., Morel d'Arleux, J. (2021) p. 217.

²⁶ Shirley-Beavan, S. (2021) p. 197.

²⁷ Roberts, J., White, B., Attalla, D., Ward, S., Dunlop, A. J. (2020); Hewson, T., Green, R., Shepherd, A., Hard, J., Shaw, J. (2020)

²⁸ EMCDDA (2020) p. 20.

²⁹ EMCDDA (2020) p. 20.

¹⁹ Forrás: a szerzők saját szerkesztése (Paksi B., Arnold P., 2010) adatai alapján

²⁰ EMCDDA (2022) p. 23.

²¹ Az európai felnőtt népesség körében az illegális szerek használatának életprevalenciája 2004-2014. között nagyjából 20%, az aktuális (előző havi) használat prevalenciája pedig 1-15%. EMCDDA (2006); EMCDDA (2008); EMCDDA (2010); EMCDDA (2012); EMCDDA (2014)

²² Carpentier, C., Royuela, L., Montanari, L., Davis, P. (2018)

eltérései magyarázhatják. Mindazonáltal figyelemreméltó, hogy a fogvatartottak részére felírt benzodiazepinek (altató-, nyugtató hatású gyógyszerek) terápiás célú, valamint visszaélésre való használata egyre meghatározóbbá vált 2020-ban.³⁰

Johnson és munkatársai (2021) 83 tanulmányt magába foglaló szisztematikus irodalmi áttekintésük során arra a megállapításra jutottak, hogy a COVID-19-től való félelem, az elszigeteltség hatása, a börtönlátogatások korlátozása és a mentális egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség csökkenése valószínűleg mind kedvezőtlenül hatott a bebörtönzöttek mentális jólétére. A tanulmány szerzői megjegyzik, hogy bár a korlátozott számú kutatás és a bevont cikkek gyenge minősége miatt a megállapítások nem teljesen meggyőzőek, az eredmények összességében azt sugallják, hogy a börtönökben élők és dolgozók mentális egészségére és jólétére a járványügyi korlátozások jelentős negatív hatást gyakoroltak.³¹

2020 áprilisában az angol büntetés-végrehajtási, illetőleg az országos egészségügyi szervezet járványügyi modellezése rámutatott arra, hogy több mint 2000 fogvatartott halhat meg COVID-19 következtében, ha a brit állam nem tesz azonnali lépéseket a fertőzés csökkentésére. Erre a veszélyre reagálva olyan súlyos korlátozásokat vezettek be a börtönök mindennapi működését érintően, amelyekre Anglia és Wales börtöneiben már évek óta nem volt példa. Az intézkedések eredményeinek vizsgálatára Ófelsége Börtönfelügyelősége (Her Majesty's Inspectorate of Prisons, HMIP) intézeteiben mély-interjú kutatás készült 72 fogvatartott bevonásával. A vizsgálat szerint a korlátozások bevezetését követően, hónapokkal később is a legtöbb fogvatartott átlagosan napi 22,5 órát volt bezárva a cellájába. A fogvatartottak szerint a súlyos izolációval az erőszak, és a zaklatások nem szűntek meg a börtönközösségen belül, inkább csak más formát öltöttek. A kutatás szerint a fogvatartottak gyakran hasonlították magukat ketrecre zárt állatokhoz. Többen a megszokottnál is jelentősebb bezártságból fakadó szorongás enyhítésére, az idő eltöltésére, az unaloműzésre és a monotonitás leküzdésére, továbbá az alvás támogatására céljából gyakran nyúltak pszichoaktív szerekhez. A vizsgálatban résztvevő fogvatartottak megjegyezték, hogy a kábítószeres hozzáférhetősége a korlátozások bevezetésével, a látogatók kizárásával érezhetően visszaesett. Az illegális drogpiacon belül, a kínálat csökkenés és a kereslet növekedése ugyanakkor egyidejűleg megemelte a szerek „börtönpiaci árát”, ami pedig a fogvatartottak nagyobb mértékű „eladósodásához” vezetett.³²

Korábbi kutatások rámutattak arra, hogy bár a pszichoaktív anyagok fogyasztása egyáltalán nem ismeretlen jelenség a büntetés-végrehajtási intézetekben, a börtönlét

zártága, a szerhasználat lehetőségeinek viszonylagos korlátozottsága miatt a problémás szerhasználókban kialakult tolerancia mértéke jelentősen csökken, ezért a halálos kábítószer túladagolások tekintetében leginkább az újonnan szabadlábra helyezett elítéltek képeznek rizikócsoportot.³³ Di Giacomo és munkatársai (2020) szerint sajátos módon a fogvatartottak korlátozott szerhasználati lehetőségeit, s ezzel együtt kialakult csökkent toleranciájukat tükrözik a COVID-19-járvány idején történt olaszországi túladagolások esetek is. A járvány első időszakában ugyanis a fertőzések megelőzése céljából az olasz igazságügyi miniszter – más nemzetekhez hasonlóan – felfüggesztette a fogvatartottak látogatásának lehetőségét. Erre válaszul zavargások törtek ki, amelyek következtében 14 fogvatartott veszítette életét, néhányan közülük túladagolásban, miután betörték a börtön gyógyszerárába.³⁴

Összefoglalás

Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a COVID-19-járvány és az annak kezelésére bevezetett korlátozó intézkedések nem csak az általános népességben előforduló droghasználati szokásokra voltak hatással, hanem még a jogerős börtönbüntetésüket töltő elítéltek szerhasználatát is befolyásolták. Az eddig publikált szakmai beszámolók szerint a járványügyi korlátozások rendkívüli sajátos módon, egyfajta kettősséggel hatottak a zárt intézetek lakóira. Egyfelől a látogatók kizárásával, a fogvatartottak izolálásával sokhelyütt növekedett az elítéltek strukturálatlan szabadideje, illetve romlott mentális állapotuk, amely növelte a szerhasználat kockázatát. Másfelől a látogatási korlátozás miatt csökkent a tiltott szerek intézménybe történő csempészetének a volumene, amelyet részint más csempészmódszerekre történő átállással igyekeztek pótolni.

A COVID-19-járvány és az azzal összefüggésben bevezetett korlátozó intézkedéseknek a fogvatartottak szerhasználatára gyakorolt hatásával kapcsolatban az adatok limitált volta miatt egyelőre nehéz egyértelmű szakmai állásfoglalást tenni. Teltzrow és Merz (2021) kutatásukban fel is hívják a figyelmet arra, hogy a COVID-19-járvány ismét rámutatott a börtönvilág egyik fő gyengeségére, mégpedig arra, hogy legtöbbször az intézményekben zajló folyamatok tudományos vizsgálatára és értékelésére nagyon szűk keretek között van csak mód. Az adatokat általában nem gyűjtik, és ha mégis, nem teszik közzé, vagy nem osztják meg azokat másokkal. A világjárvány világosan megmutatja, hogy mennyire fontos az adatok értékelése, az átláthatóság és a tudás-transzfer a börtönökben is.³⁵

30 EMCDDA (2021) p. 21.

31 Johnson, L. et al. (2021)

32 HMIP (2021)

33 Farrell, M., Marsden, J. (2008)

34 di Giacomo, E. et al. (2020)

35 Teltzrow, R., Merz, K. (2021) p. 31.

Felhasznált irodalom

- Carpentier, Chloé – Royuela, Luis – Montanari, Linda – Davis, Philip (2018): The global epidemiology of drug use in prison. In: Kinner, Stuart A. – Rich, Josiah D. J. (eds.): Drug use in prisoners: epidemiology, implications and policy responses. New York: Oxford University Press, p. 17-42.
- Chiappini, Stefania – Guirguis, Amira – John, Ann – Corkery, John M. – Schifano, Fabrizio (2020): COVID-19: The Hidden Impact on Mental Health and Drug Addiction. *Frontiers in Psychiatry*, 11(767), p. 1-4. doi: 10.3389/fpsy.2020.00767
- Clay, James M. – Parker, Matthew O. (2020): Alcohol use and misuse during the COVID-19 pandemic: a potential public health crisis?. *The Lancet. Public health*, 5(5), p. e259. doi: [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30088-8](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30088-8)
- Demetrovics Zsolt – Balázs Hedvig (2004): Drogosok. In: Gelsei Gergő – Gergely Vera – Horváth Vera – Rácz Márton (szerk.): A láthatatlanság vége – társadalomismereti olvasókönyv. Budapest: Társadalomelméleti Kollégiumért, p. 121-141.
- di Giacomo, Ester – de Girolamo, Giovanni – Peschi, Gianluca – Fazel, Seena – Clerici, Massimo (2020): Italian Prisons During the COVID-19 Outbreak. *American Journal of Public Health*, 110(11), p. 1646-1647. doi: 10.2105/ajph.2020.305896
- EMCDDA (2006): Annual Report 2004. The state of the drugs problem in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EMCDDA (2008): Annual Report 2008. The state of the drugs problem in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EMCDDA (2010): Annual Report 2010. The state of the drugs problem in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EMCDDA (2012): Annual Report 2008. The state of the drugs problem in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EMCDDA (2014): European Drug Report 2014. Trends and developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EMCDDA (2020): Impact of COVID-19 on patterns of drug use and drug-related harms in Europe. Lisbon: EMCDDA Trendspotter briefing
- EMCDDA (2021): Impact of COVID-19 on drug markets, use, harms and drug services in the community and prisons: results from an EMCDDA trendspotter study. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EMCDDA (2022): Prison and drugs in Europe: current and future challenges. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- Farrell, Michael – Marsden, John (2008): Acute risk of drug-related death among newly released prisoners in England and Wales. *Addiction*, 103(2), 251-255. doi: 10.1111/j.1360-0443.2007.02081.x
- Goodwin, Renee D. – Stayner, David A. – Chinman, Matthew J. – Wu, Ping – Tebes, Jacob K. – Davidson, Larry (2002): The relationship between anxiety and substance use disorders among individuals with severe affective disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 43(4), 245-252. doi: 10.1053/comp.2002.33500
- Gordon, Harold W. (2002): Early environmental stress and biological vulnerability to drug abuse. *Psychoneuroendocrinology*, 27(1-2), 115-126. doi: 10.1016/s0306-4530(01)00039-7
- Hagen, Eward H. – Tushingham Shannon (2019): The Prehistory of Psychoactive Drug Use. In: Henley, Tracy B. – Rossano, Matt J. – Kardas, Edward P. (eds.): Handbook of Cognitive Archaeology: Psychology in Prehistory. New York: Routledge, pp. 471-498.
- Haller József – Hazafi Zoltán – Kóródi Gyula (2017): Stressz, kiégés és törvényi szabályozás. Kiegészítő és stresszmenedzsment a közigazgatásban. Budapest, Dialóg Campus Kiadó
- Hewson, Thomas – Green, Russel – Shepherd, Adrew – Hard, Jake – Shaw, Jennifer (2020): The Effects of COVID-19 on Self-harm in UK Prisons. *BJPsych Bulletin*, 1-6. doi: 10.1192/bjb.2020.83
- HM Inspectorate of Prisons (2021): What happens to prisoners in a pandemic? London, Her Majesty's Inspectorate of Prisons
- Johnson, Luke – Gutridge, Kerry – Parkes, Julie – Roy, Anjana – Plugge, Emma (2021): Scoping review of mental health in prisons through the COVID-19 pandemic. *BMJ Open*, 11(5), e046547. doi: 10.1136/bmjopen-2020-046547
- Karsai Krisztina (2000): Börtön és drog. *Börtönügyi Szemle*, 19(3), 77-91.
- Khan, Sarah – Khan, Rafeeq A. (2017): Chronic Stress Leads to Anxiety and Depression. *Annals of Psychiatry and Mental Health* 5(1), 1091.
- Lakhan, Ram – Agrawal, Amit – Sharma, Manoj (2020): Prevalence of Depression, Anxiety, and Stress during COVID-19 Pandemic. *Journal of Neurosciences in Rural Practice*. doi: 10.1055/s-0040-1716442
- Montanari, Linda – Teltzrow, Robert – Vanmalderen, Sara – Ranieri, Roberto – Martín Peláez, José A. – Vandam, Liesbeth – Mouneney, Jane – Pirona, Alessandro – Meroueh, Fadi – Giraudon, Isabelle – Matias, Joao – Skarupova, Katerina – Royuela, Luis – Morel d'Arleux, Julien (2021): The impact of the COVID-19 lockdown on drug service provision in European prisons. *International Journal of Prisoner Health*, 14(3), 217-232. doi: 10.1108/IJPH-11-2020-0089
- Paksi Borbála – Arnold Petra (2010): A jogerősen elítélt fogvatartottak droghasználata. *Börtönügyi Szemle*, (1) 1-23.
- Penfold, Clarissa – Turnbull, Paul J. – Webster, Russel (2005): Tackling prison drug markets: an exploratory qualitative study. Home Office Online Report 39/05. London, Home Office
- Pereira-Sanchez, Victor – Adiuoku, Frances – El Hayek, Samer – Bytyçi, Drita G. – Gonzalez-Diaz, Jairo M. – Kundadak, Ganesh K. – Larnaout, Amine – Nofal, Marwa – Orsolini, Laura – Ramalho, Rodrigo – Ransing, Ransing – Shalbafan, Mohammadreza – Soler-Vidal, Joan – Syarif, Zulvia – Teixeira, Andre L. S. – da Costa, Mariana P. (2020): COVID-19 effect on mental health: patients and workforce. *The Lancet Psychiatry*, 7(6), e29-e30. doi: 10.1016/s2215-0366(20)30153-x
- Ransing, Ramdas – Ramalho, Rodrigo – Orsolini, Laura – Adiuoku, Frances – Gonzalez-Diaz, Jairo M. – Larnaout, Amine, – da Costa, Mariana P. – Grandinetti, Paolo – Bytyçi, Drita G. – Shalbafan, Mohammadreza – Patil, Ishwar – Nofal, Marwa – Pereira-Sanchez, Victor – Kilic, Ozge (2020): Can COVID-19 related mental health issues be measured?: Assessment options for mental health professionals. *Brain, Behavior, and Immunity*. 20, 30932-6. doi: 10.1016/j.bbi.2020.05.049
- Roberts, Jillian – White, Bethany – Attalla, Dena – Ward, Stephen – Dunlop, Adrian J. (2021): Rapid upscale of depot buprenorphine (CAM2038) in custodial settings during the early COVID-19 pandemic in New South Wales, Australia. *Addiction*, 116(2) 426-427. doi: 10.1111/add.15244
- Room, Robin (2015): The history of psychoactive substance use and problems and of social responses to them. In: Haber, Paul – Day, Carolyn – Farrell, Michael (eds.): *Addiction Medicine: Principles and Practice*, Melbourne, IP Communications, pp. 3-8.
- Seal, David W. (2020): Impact of COVID-19 on persons in correctional facilities – A commentary. *Health Behavior and Policy Review*, 7(2), 161-164. doi: <https://doi.org/10.14485/HBPR.7.2.9>
- Shirley-Beavan, Sam (2021): Prisons, drugs and COVID-19: Early releases and continuity of care, *European Journal of Public Health*, 31(3), 196-197. doi: <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckab164.521>
- Sinha, Rajita (2008): Chronic stress, drug use, and vulnerability to addiction. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1141, 105-130. <https://doi.org/10.1196/annals.1441.030>
- Somogyvári Mihály (2021): A kábítószer-kérdés vetületei a börtönökben. *Interdiszciplináris Drogszemle*, 2(4), 107-137.
- Teltzrow, Robert – Merz, Kevin (2021): COVID-19 and people who use drugs. Essential interventions to save lives and protect people. Amsterdam – Strasbourg: Pompidou Group of the Council of Europe and Correlation – European Harm Reduction Network
- Volkow, Nora D. (2004): The reality of comorbidity: Depression and drug abuse. *Biological Psychiatry*, 56(10), 714-717. doi: 10.1016/j.biopsych.2004.07.007
- WHO (1998): WHO expert committee on drug dependence. Thirtieth Report. Geneva, World Health Organization

